

**Średniowieczne figury terakotowe
i inne wtórne detale
architektoniczne na ścianach wieży
kościoła św. Mikołaja**

Opracował Marek Szajerka

Oddz. PTH w Grudziądzu

2009

Ściana północno-wschodnia.

Znaki Zodiaku?

Cz.1.

Kościół św. Mikołaja przed 1945 r.

Widok ogólny

**Kadr z zaznaczonymi
figurkami**

Figurki terakotowe obecnie

Ściana północno-wschodnia wieży.

Fot. Wojciech Orzepowski

Zdjęcia po obróbce komputerowej

Kadr

Analogie

**Grudziądz, chrzcielnica
romańska**

**Sandomierz, kościół
św. Jakuba**

Kadr

Kadr

Ściana zachodnia.

Fragmenty tympanonu oraz zworniki
sklepień.

Cz. 2.

Chrystus Król

Matka Boska

Figura zoomorficzna

Fot. W. Orzepowski, 2008.

Fot. M. Kucharski, 1999.

Rekonstrukcja tympanonu

**Tympanon przypuszczalnie składał się z 5 elementów.
Figura świętego po stronie pd.-zach. uległa zniszczeniu
w 1945 r. Możliwe, iż po bokach była figura wodnika.**

wodnik

**Matka Boska Chrystus Król
z Dzieciątkiem**

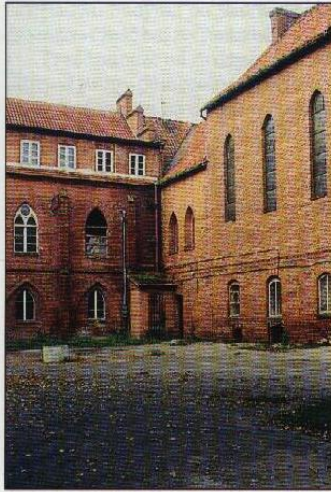
**Figury zniszczone
nn. święty wodnik**

Tympanon na Zamku Bierzgłowskim

Wg naukowców z UMK Andrzeja Pabiana i Waldemara Rozyrkowskiego: *Cała płaskorzeźba należy do najwybitniejszych dzieł plastyki ceramicznej w Europie schyłku XIII i pocz. XIV w. Jest uważana za najstarszy zabytek rzeźby architektonicznej w Prusach. Poza obszarem Prus rzeźba w bloku suszonej gliny nie była nigdzie stosowana na szeroką skalę.* [A. Pabian, W. Rozyrkowski, *Zamki krzyżackie na ziemi chełmińskiej*, Toruń 1997, s. 23]

Strona z książki A. Pabiana i W. Rozyrkowskiego

Fragment wnętrza
dziedzińca zamku
głównego.
(fot. A. Pabian)

rza kaplica posiadała wówczas 6 okien, była podpiwniczona, a nad nią znajdowało się jeszcze jedno pomieszczenie gospodarczego przeznaczenia.

Wjazd do zamku prowadził przez bramę znajdującą się w murze obwodowym w części północno-zachodniej. Od strony zewnętrznej tej bramy zachował się piękny, ostrołukowy portal, powstały około 1300 r., będący jedną z większych atrakcji i zagadek warowni krzyżackiej. Między łukiem wykroju otworu bramnego a łukiem wnęki znajduje się rodzaj rozczłonkowanego na trzy pola tympanonu. Pola te wypełnione są zniszczonymi obecnie w bardzo znacznym stopniu płaskorzeźbami terakotowymi, przedstawiającymi trzech rycerzy: w środkowym rycerza konnego z tarczą ozdobioną niezidentyfikowanym godłem, po prawej rycerza kłęczącego, który trzyma tarczę i miecz, po lewej stojącego – ten trzyma tarczę i lancę. Według Steinbrechta scena przedstawia wielkiego mistrza i dwóch rycerzy, inna

wersja mówi o scenie fundacyjnej. Cała płaskorzeźba należy do najwybitniejszych dzieł plastyki ceramicznej w Europie schyłku XIII i początku XIV w. Jest uważana za najstarszy zabytek rzeźby architektonicznej w Prusach. Poza obszarem Prus rzeźba w bloku suszonej gliny nie była nigdzie stosowana na szeroką skalę. Wokół płaskorzeźby widnieją inskrypcje ułożone z glazurowanych, prostokątnych płytek z wypukłą majuskułą gotycką: *SAL NICHT LANT GRI [?] MIN DE CAPELLUMMUS CIR MI [?] JE*. Wyżej opisany portal został poddany konserwacji w 1960 r.

Ze średniowiecznych urządzeń obronnych zamku wysokiego zachowały się jedynie międzymurze i fosa. Pierwotnie, wzorem innych zamków, poszczególne skrzydła posiadały zapewne pod okapem dachu ganek obronny ze strzelnicami. Reszta tego zamku istniała jeszcze pod koniec XVIII w.

Brama zamku
wysokiego
z portalem
z ok. 1300 r.
(fot. A. Pabian)

Opinia C. Steinbrechta

Pan radca budowlany Steinbrecht z Kwidzyna przypuszcza, że wśród elementów, które weszły w posiadanie katolickiego kościoła mogły znaleźć się gotyckie zworniki sklepienia wykonane z wapienia szwedzkiego oraz ceramiczne rzeźby lub reliefy średniowieczne, które obecnie są w połowie wysokości wieży kościoła farnego (niestety od strony zewnętrznej). Marzy on o zbadaniu ich, gdyż uważa, że mogą dostarczyć cennych informacji.

[X. Froelich, Góra Zamkowa w Grudziądzu, tłum. J. Hinz i P. Grochowski, Grudziądz 2002, s. 28]

Obramowania portali okiennych i drzwiowych.

Cz. 3

Wprowadzenie

Badania archeologiczne na Górze Zamkowej nie są bez wpływu na zgłębienie kwestii początków budowy kościoła św. Mikołaja. Podobne kształtki obramowania portali, płytki posadzkowe lub ścienne wskazują, że kościół mógł być wznoszony równolegle z zamkiem. Przypuszczalnie wzór danej kształtki mógł się utrzymywać około 20 lat.

Słup kręconych schodów

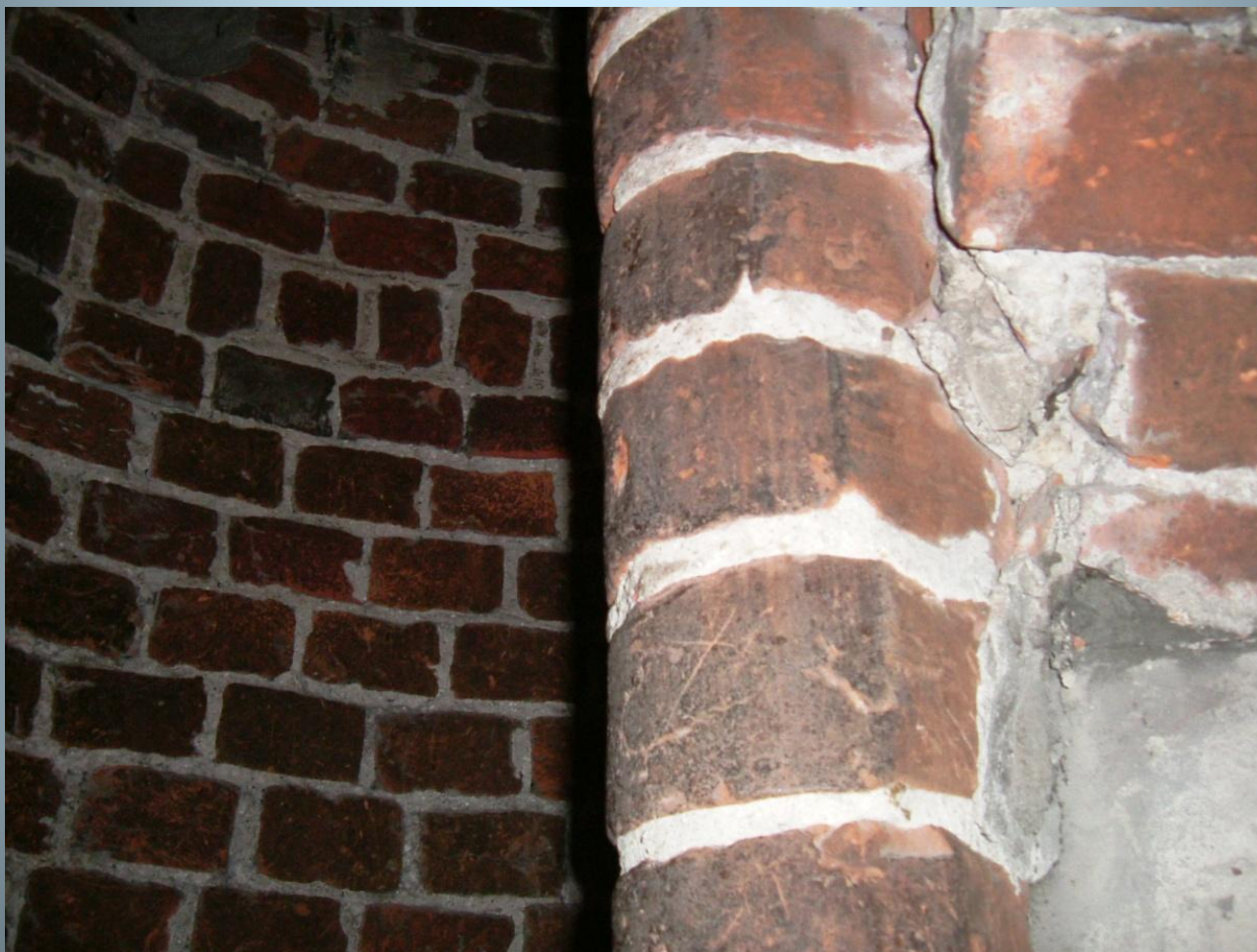
**Kościół św. Mikołaja,
klatka schodowa wschodnia.
Element słupa o podwójnej
grubości palcówki**

**Identyczny fragment słupa
z wieży Klimek**

Słup zachodniej klatki schodowej

Klatka schodowa zachodnia jest późniejsza od wschodniej.

Słup kręconych schodów składa się z elementów równych grubości palcówki

Kształtki znalezione przez ś. p. dr. A. Pawłowskiego w 2008 r.

Artefakty z badań dr. A. Pawłowskiego na Górze Zamkowej. 2008 r.

Kształtki portali z zamku grudziądzkiego

Kształtki portali z zamku grudziądzkiego

Fragment portalu

Kształtki portalu północnego kościółła św. Mikołaja

Kształtki portali okiennych prezbiterium

Niedokończony portal w kruchcie południowej

Uwaga odnośnie portali
okiennych naw bocznych.

Uwaga odnośnie portali naw bocznych

Portale okienne naw bocznych, nie posiadają profilowanych kształtek w portalach. Są charakterystyczne dla 1 poł. XIII w.

Kościół św. Mikołaja i zamek

Prezbiterium

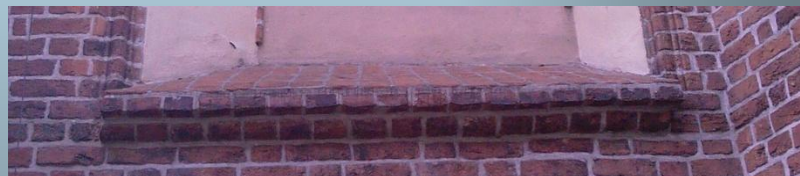
Zamek

Gzyms kapnikowy obiegający
nawy boczne z identycznych
kształtek, jak na zamku

Ćwierćwałek pod parapetem blendy okiennej prezbiterium

Kościół na obrazie św. Mikołaja

Kwestia zworników sklepień w kościele św. Mikołaja

Na zewnątrz kościoła wtórnie wmurowano rzeźbione zworniki sklepień, zwane też dekoracyjnymi. Natomiast w środku kościoła są zworniki cylindryczne, bez żadnych ozdób. W klasyfikacji zworników należą one do romańskich, zwane też konstrukcyjnymi. Możliwe, że w gotyckich sklepieniach, po ich podwyższeniu wykorzystano zworniki wcześniejsze.

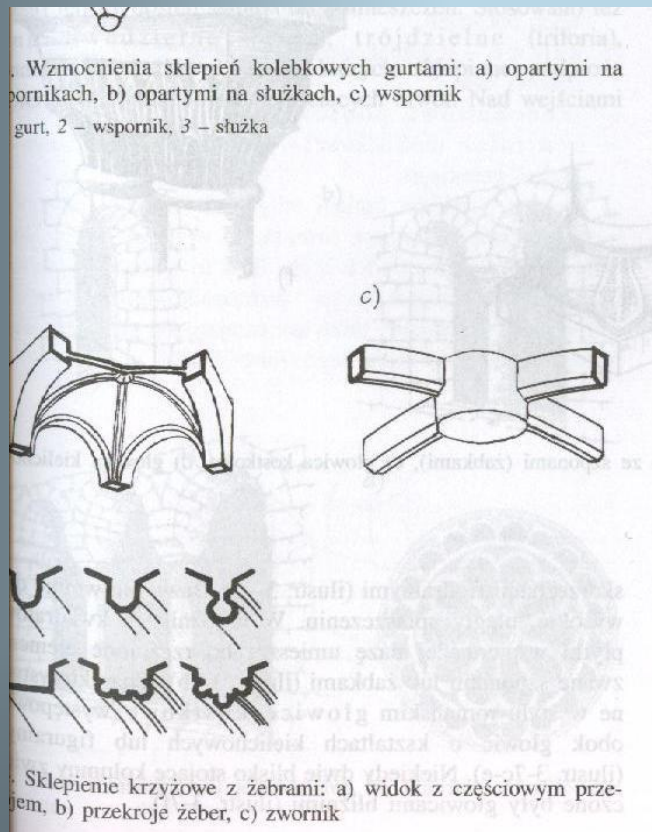
Cylindryczne zworniki sklepień

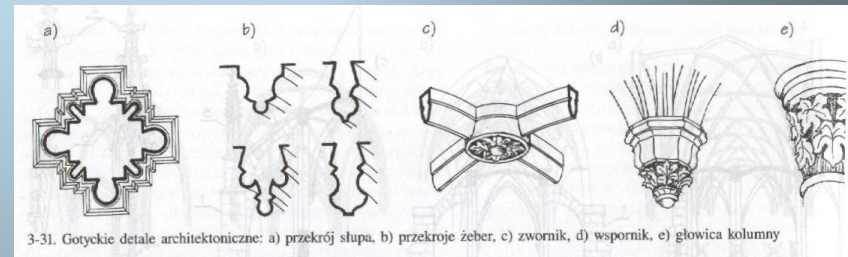
Zworniki

Romański

[W. Bogusz, Zarys historii architektury]

Zwornik gotycki [tamże]

Dekoracyjne zworniki sklepień

Podsumowanie

- Znalezione w trakcie badań archeologicznych kształtki portali, należących do zamku, ukończonego razem z kaplicą do roku 1299, pozwalają na wyrażenie poglądu, iż ściany prezbiterium i naw bocznych mogły już zostać wzniesione w XIII w.
- Te dowody archeologiczne są zapewne jednym z cenniejszych osiągnięć dotychczasowych sezonów badawczych na Górze Zamkowej.